

אשה שמצטערת מרוב חלב, ואם מותר להוציא חלב לתת לתינוק
סי' של' ס"ח

(סי' ס"ט סי' ס"א לא צרכים ללמוד, הרוצה ילמד רק שו"ע ומשנ"ב).

• טור.

• ב"י.

יש לשים לב בדברי הבי"י שהביא ב' טעמים להקל להוציא חלב ולהשליכה לאיבוד, א' משום שהוא מלאכה שאצ"ל ובמקום צער לא גזרו, ב' להשליך החלב לאיבוד אינו בכלל מלאכה כלל, (והוא נפק"מ להשליך חלב לאיבוד במקום שאין בה צער (כגון שהיא רוצה להוציא כדי להוסיף חלב לפעמים אחרים, שאם נומר שלא נחשב מלאכה מותר, ואם נומר שיש איסור דרבנן לכא' אין להתיר).

• משנ"ב.

• מנוחת אהבה (ח"ב פ"ו אות כג').

אם מותר לאשה להוציא חלב לתוך הכוס כדי לינוק את בנה

• שו"ע ומשנ"ב (סי' שכח' סל"ד).

• כל דברי השו"ע מדובר באופן שהתינוק יכול לאכול מאימו, ולכן אסור מדאורייתא להוציא החלב לתוך הכוס, וזה ודאי עכ"פ בזמנם שאם התינוק אינו רוצה לאכול מאימו, שיכול אימו להוציא חלב לתוך הכוס כדי לתת לתינוק משום פיקוח נפש, ויש לעיין בזמננו שיש תחליפי מזון (formula) באופן שאין התינוק יודע לאכול מאימו או שאינו וכדומה, האם מותר לאישה להוציא חלב לתוך הכוס ולתת לו, או כיון שמצוי תחליפי מזון כבר לא חשיב פיקוח נפש ואסור לתת לו.

• שש"כ (פלי"ו סכ"ב ובהערה סז' מתחילה עד "ועיין להלן").

• אור לציון (פלי"ו תשובה ח', עם ההערה).

תם ונשלם שבח לאל הבורא יתברך

משדיה לתוך כלי ריק ולהאכיל את התינוק ממנו, כי התינוק עלול להסתכן אם ישקוהו חלב אחר,⁸⁵ ואם אפשר לה לחלוב פחות משעור גרוגרת, שהוא בערך בפית קטנה וחצי, ולהאכיל התינוק, ושוב לחלוב פחות מכשעור ולהאכילו, תעשה כן.⁸⁶

• כג. מיניקת שיש לה עודף חלב ומצטערת בשל כך, מותר לה להוציא את עודף החלב בתנאי שהחלב ילך ישר לאיבוד, כגון: שתחלוב אותו לתוך כיור או על הרצפה או בכלי ששמו בו תחילה נפט וכיו"ב והחלב הבא שם מתקלקל מיד.⁸⁷ ועצת רופא היא לטבול את השד בקערה ששמו בתוכה מי סבון ולהוציא את החלב לתוכם.⁸⁸ ואם קשה לה להוציא את החלב בדרכים אלו, מותרת להוציאו במשאבה המיוחדת לכך, אבל תשים מי סבון תחילה במיכל שנחלב החלב לתוכו.⁸⁹ וכן יש להקל על ידי

מ י מ נ ו ח ו ת

אם דוקא כשחולבת ישר לאיבוד, או אפי' כשחולבת לתוך כלי ודעתה להשליך החלב, ואדרבה מהטעם שכתבו דהו"ל מלאכה שא"צ לגופה יוצא איפוא שבכל אופן מותר וכמש"ל בהערה 70. מ"מ הואיל ובאופן שהולך החלב לאיבוד מיד, יש לצרף דעת הרבה ראשונים שבוה אין איסור כלל, דלא דמי לדש. א"כ עדיף לעשות באופן שכזה, שכל כמה שאפשר לעשות פחות איסור יש לעשות כן ובפרט שיש לחוש למראית עין וכמ"ש בהערה שם. אע"פ שיש לדחות שלי"ש בני"ד איסור מראית עין שכן אין דרך אשה להוציא חלב מדדיה לעיני כל, רק בחדרי חדרים בלבד, ול"ש לגזור חדרי חדרים אטו במקום שרואים הרבים, שכן לעולם לא תעשה כן במקום שמצוים בני"א. ודו"ק.

(88) כ"כ בשמירת שבת כהלכתה (פרק לו סעיף כ).

(89) כנ"ל בהערה 87.

בזה, כדי לחשוב הפעולה לאכילה ולא למלאכה צריך שתיעשה בצורה שנעשית בחול לאכילה. ודו"ק.

(85) דפתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב וכמ"ש ביבמות (קיד.). שמטע"ז מותר ליתן לו גם חלב בהמה טמאה. ע"ש. וכ"פ בקול סיני (עמוד 272), ובספר שמירת שבת כהלכתה (פרק לו סעיף כא).

(86) שאע"פ שדחוייה שבת אצל פקוח נפש, מ"מ כל כמה שאפשר לחלל את השבת באיסור קטן יותר, יש לעשות כן. וכמש"ל בחלק א' (פרק כא סעיף ו). וכ"פ בני"ד בשו"ת הר צבי ח"א (סימן רא).

(87) עפמ"ש התוס' והרא"ש (שבת קלה.). דהו"ל מלאכה שא"צ לגופה ובמקום צער לייג חכמים, וכ"פ הטוש"ע (סימן של סעיף ח). ואע"פ שמלשון התוס' והרא"ש והטוש"ע אין הכרע בזה

שהיא ואשה אחרת עמה יפעילו את המשאבה וכתנאי שדעתם להשליך אח"כ את כל החלב שנחלב.⁹⁰ ואם אי אפשר לה לעשות באחד מהדרכים הנ"ל, מותרת להוציא את החלב כדרכה בימות החול כתנאי שיהיה בדעתה להשליכו ולא להשתמש בו.⁹¹

כד. אדם שכואבת לו האוזן מאד עד שחלה כל גופו, ורפואתו שאשה מינקת תחלוב משדיה חלב לתוך האוזן הכואבת, אסור לה לעשות כן בשבת, שחליבה לצורך רפואה אסורה מן התורה. ומכל מקום אפשר להתיר באופן שאשה אחרת תסייע עם המיניקת לחלוב לתוך האוזן, שבאופן זה אין כאן איסור תורה, וגם נחשב שינוי, ובמקום חולי כל הגוף התירו חכמים איסור שבות בשינוי.⁹²

כה. הסוחט בשבת בגד ממשקה שנבלע בו כדי להשתמש במשקה הנסחט, הרי זה אסור מן התורה משום תולדת דש.⁹³ ואם סוחטו ממים

מ י מ נ ו ח ו ת

לכתובות (ו). והובא גם בשטמ"ק שם. ובמגיד משנה (פ"ט מהל' שבת הלי' יא). וכ"כ בספר התרומה (סימן רמד), ובסמ"ג (לאוין סה, הדש), ובאור זרוע ח"ב (סימן נח) ועוד. וממה שדימו דין זה לסוחט זיתים וענבים כן יעויין בדבריהם, משמע דס"ל שיש בסחיטת בגד ממשקים הבלועים בו, איסור מה"ת משום מפרק ודש. וכן מוכח בתוס' (שבת קמה). ד"ה כבשים, ובחידושי הרשב"א והריטב"א (שם). ובאמת שלפמ"ל בהערה 32 בשם הראשונים שהטעם שסחיטת שאר פירות אינה אסורה מן התורה הוא משום שאין דרך בני אדם לסחטן, ולכן אין שם משקה על הנסחט מהם אלא שם אוכל, משא"כ זיתים וענבים שעומדים רובן לסחיטה ויש שם משקה על הנסחט מהם. כיעו"ש. לפ"ז בסחיטת בגד ממשקים הבלועים בו שכבר היה שם משקה על המשקים הבלועים בו, ואף בעודן בבגד לא נתבטל שם משקה מהם

90 דהו"ל שנים שעשאוה דפטורים וקיל מאחד שעשאה.

91 דפו"ם הו"ל מלאכה שא"צ לגופה ובמקום צער ל"ג וכמש"ל בשם התוס' והרא"ש. וכ"פ בקול סיני (עמוד 272) בשם שו"ת דברי מלכאל חלק ה' סימן רלה, ושו"ת אבני נזר ח"א סימן מז, ושכן העלה הרב המגיה בשו"ת יהודה יעלה קובו סס"י לח. ע"כ. וכ"פ בשמירת שבת כהלכתה (פרק לו סעיף כ).

92 בן העלה באורך וברוחב מרן הראש"ל הגרע"י שליט"א בשו"ת יביע אומר חלק ה' (חאו"ח סימן לב). ע"ש.

93 כ"כ התוס' (כתובות ו). ד"ה האי מסוכרייתא בשם ר"ת ז"ל, וכן הוא בספר הישר (סימן רפג), וכן הסכים הרשב"א בחידושו

● **כב.** מינקת שמשום־מה התינוק אינו יכול לינוק משדי אמו, או שתינוקה נמצא בבית־החולים והיא חייבת להביא לו כל יום חלב טרי משלה, וחלב זה הוא המזון העיקרי של התינוק, תשאב את החלב משדיה (טו) לתוך כלי גם בשבת, כי הרי התינוק עלול להסתכן, אם ישקוהו חלב אחר (טז). ותעשה זאת על־ידי שימוש במשאבה חשמלית המופעלת ע"י שוין־שבת או במשאבה ידנית (חט), אבל לא תוציא חלב שלא לצורך השבת.

מינקת שאינה יכולה להניק

● **כג.** מינקת הסובלת מדלקת בפטמות שדיה, והיא צריכה לטפל בהן במשחה בשבת, עיין לעיל פרק לה סעיף ט את הדרך הטובה לטפל במשחה. וכן מותר לה לקחת תרופות ולהזריק זריקות (אבל אם אין חשש סכנה אסור להזריק לה זריקות לתוך הווריד, עיין לעיל פרק לג סעיף ז) כדי למנוע התפשטות הדלקת (טט).

דלקת במקום ההנקה

התורה

מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, ועיין מאור השבת, ח"א פניני המאור דף תקד (י) בשם הגרש"ז זצ"ל. (טו) וראה לעיל הערה סג. ● (טו) מהא דסי' תריז סע' א בביה"ל ד"ה עוברות, ועיין חזו"א סי' נט ס"ק ג ו-ד, שו"ת יביע אומר ח"ה סוסי' לב, ע"ש. ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דגם אם התינוק עדיין לא התרגל לחלב-אם (צ"ל שהכוונה שלא התרגל לינוק מהאם אלא באמצעות כלי, י.ג.נ.), ג"כ מותר לחלוב עבורו לתוך כלי, הואיל וזה המזון הטבעי שלו, ואין להתחשב בספק סכנה בתחליף של מזון אחר, עכ"ד ● ועיין להלן פל"ז סע' א, ועיין שו"ת הר צבי או"ח סוסי' רא, דתחלוב פחות פחות מכשיעור, שהוא בערך כפית קטנה וחצי, ותאכיל אותו (וצ"ל שהיינו במקום שאפשר בכה"ג, אבל בנדרון דידן הרי אין זה מעשי, ומכיוון שסכנה הוא לתינוק תשאב כרגיל הכמות שצריך לשבת). - ועוד שמעתי מהגרש"ז זצ"ל, שמותר להניק תינוק גם סמוך לפני מוצש"ק אף אם יכולים להמתין עד הלילה, כי אין זה דומה למעמיד עלוקה למציצת הדם, סי' שכח במ"ב ס"ק קמז (ועיין בתשובות ר' אליעזר סי' יב, דהאי גאון ז"ל סובר שדומה ממש לעלוקה, ועיין גם באור"ש פ"ח מה' שבת ה"י, אך לענ"ד דבריו צ"ע, דאף אם חשיב כחולב לאוכל ולא למשקה, מ"מ הרי הו"ל אוכל מפסולת, ואפשר שנתכוון שרק לפי הס"ד דרבא שחלב בפי תינוק חשיב משקה, וראים את היניקה כפעולה נפרדת מהבליעה ושפיר חשיב כמו דישה וכגונח שיונק חלב, אולם להלכה דאף שהוא נוזל מ"מ נחשב כאוכל, הרי זה חשיב כאילו התינוק מכניס את החד לתוך פיו ומיד הוא אוכל וכאילו לא יצא כלל החלב הנסחט לאויר העולם, לכן אין בזה משום דישה, ודומה למכניס ענבים לתוך הפה ומוצצם ואוכלם דנקטינן דאין בזה דישה, ועיין שו"ת מים חיים להפ"ח סי' ז ובשו"ע סי' שכ סע' א בהגה ובמ"ב שם ס"ק יב), דהואיל וכך דרך אכילתו, וגם חשיב משום כך אוכל ולא משקה, וכמבואר בכריתות יג א, לכן נקרא בשם אכילת אדם ולא כמפרק. עכ"ד. (חט) עיין לעיל הערה סג. (טט) דהוה בכלל חושאיב"ס.

תשובה. אין צריך להכשיר את הכלים שבישל בהם הנכרי לצורך חולה שאין בו סכנה.

ו. שאלה. האם מותר למרוח לתינוק או לחולה משחה בשבת.

תשובה. אין למרוח משחה לתינוק או לחולה בשבת, ובמקום שיש צער לתינוק או לחולה, יתן את המשחה במקום הצריך בלי מריחה.

ז. שאלה. האם מותר לשים אבקה או יוד על פצע בשבת.

תשובה. אבקה לעצירת הדם מותר ליתנה על פצע בשבת, אך יוד אין לשים אלא לילד, או לחולה שנפל למשכב, או בפצע הנמצא במקום פנימי, כגון מן השיניים ולפנים.

ח. שאלה. האם מותר לאשה להוציא חלב מדדיה לתוך כלי כדי להשקותו לתינוקה בשבת.

תשובה. אם אין חלב או תחליף אחר לתינוק אלא זה, מותר להוציא בכל אופן, ואם יש אפשרות להביא לתינוק חלב או תחליף מזון אחר, אין להתיר להוציא את החלב, אלא על ידי נכריה בלבד.

להעמיד הדם, אבל לא בחומץ, מפני שהוא חזק ויש בו משום רפואה. מוכח שלהעמיד הדם אינו רפואה ומותר. אבל לשים יוד על פצע בשבת, מכיון שמלבד שהיוד מונע זיהום הוא ג"כ מרפא את המכה, יש בו משום איסור רפואה, ואינו מותר אלא לחולה שנפל למשכב, כמבואר בשו"ע ריש סימן שכ"ח ע"ש, וכן לקטן שדינו כחולה (וכמו שנתבאר לעיל בבאורים לתשובה ד' ע"ש). ואם הפצע במקום פנימי הוי מכה של חלל, ויש בזה ספק סכנה, וודאי שמותר בשבת, וכמבואר בשו"ע שם סעיף ג', ע"ש.

ס"ק ס"ג שמ"מ הכלי צריך הכשר, ע"ש. אך דעת מרן בב"י יו"ד סוף סימן קי"ג להתיר אף לבריא לאוכלו במוצ"ש, ובודאי שאין צריך הכשר, וכן כתב הרמ"א שם בסעיף ט"ז, ע"ש, ואף המ"ב בסימן שי"ח ס"ק י"ד כתב להתיר אף לבריא באכילה, וצ"ע שסותר למש"כ בסימן שכ"ח. ומ"מ להלכה קי"ל כדברי מרן, שהתיר אף באכילה, ובודאי שאין צריך להכשיר את הכלי. ואעפ"י שכמה אחרונים החמירו בזה (ראה ט"ז ופר"ח ביו"ד שם וברכ"י וכנה"ג בסימן שי"ח), מ"מ כיון שכן דעת מרן ואין כאן אלא חשש דרבנן, יש להורות להתיר כדברי מרן.

ח. בהוצאת חלב מאדם יש איסור משום מפרק מדאורייתא, וכמבואר באו"ז ח"ב סימן נ"ח. וכן כתב בפרמ"ג בסימן שכ"ח סעיף ל"ה, וראה גם בבאה"ל שם ד"ה ותניק שהוכיח כן בשם כמה ראשונים, וכן כתב בשו"ע בסימן שכ"ח סעיף ל"ד, לא תיקל אשה חלב מדדיה לתוך הכוס או לתוך הקדירה ותניק את בנה. ולכן במקום שאין אפשרות שהאשה תניק את בנה בעצמה, אם אפשר לתת לתינוק תחליפים אחרים, אין להתיר להוציא חלב מדדיה כדי להאכילו. ורק באופן שאין תחליף אחר, או שאין התינוק יכול לקבל תחליף אחר, דחשיב מקום סכנה, מותר להוציא בכל אופן. ואמנם החזו"א בסימן נ"ט ס"ק ג' כתב שאף במקום שיש דברים אחרים להאכילו, מ"מ לגבי חלב מסוכן הוא, שאף שיכול לאכול דברים אחרים, מ"מ אם לא ישתה חלב יכול

המנהג שלא למרוח משחה בשבת משום חשש ממרח, וראה בשו"ע סימן שכ"ח סעיף כ"ה ובאחרונים שם, ורק במקום צער יש להקל לשים את המשחה בלי מריחה, אעפ"י שאח"כ יתמרח מאליו (ע"י הידוק הבגדים וכדומה), כיון שאין הוא עושה את המירוח. ובכל אופן יכול לערב את המשחה עם מים או שמן עד שתהא דלילה וליתנה במקום הצריך. אם הדבר מועיל בכך, ואין בזה משום לש, וכמו שנתבאר לעיל בפרק ל"ג בבאורים לתשובה ז', ע"ש.

ז. לשים אבקה לעצירת הדם מותר, משום שאינו נחשב רפואה, אלא שמקריש את הדם, ומונע את נוזילת הדם, ודמי למה שכתב בשו"ע בסימן שכ"ח סעיף כ"ט, מי שניגפה ידו או רגלו, צומתה ביין כדי

ט. שא"ה. האם מותר להשתמש בכדורים בשבת.

תשובה. להשתמש בכדורים בשבת מותר רק לחולה שנפל למשכב, אבל מי שיש לו מיחוש כלשהו ולא נפל למשכב ואף לא מצטער הרבה, אין לו להשתמש בהם, ואפילו אם התחיל בשתיית הכדורים לפני השבת, אלא אם כן בהפסקת שתיית הכדורים תתבטל תועלת הכדורים ששתה עד עכשיו. ואם זה כדורי אנטיביוטיקה והרופא אומר שצריך לקחת, מותר לשתות בכל אופן.

י. שא"ה. האם מותר להשתמש בויטמינים בשבת.

תשובה. מותר להשתמש בויטמינים בשבת.

יא. שא"ה. מי שיש לו כאבים בגופו, האם מותר לו לעשות מסג' בשבת.

תשובה. מותר לעשות מסג' בשבת, ובלבד שאין מתכוין הוא להזיע בכך.

דלקת פנימית, ודאי שדינו כחולה, שהרי זה כמכה של חלל, שמחללים עליה את השבת, כמבואר בשו"ע שם בסעיף ג' ע"ש, וודאי שמותר להשתמש בכדורים אלו בשבת. וכן נשים שהותר להן להשתמש בכדורים למניעת הריון, מותרות להשתמש בכדורים אלו בשבת, כיון שכל האיסור של דברי רפואה בשבת אינו אלא לחולה, אבל לבריא מותר, וכמבואר בשו"ע בסימן שכ"ח סעיף ל"ז, ע"ש.

י. בשו"ע סימן שכ"ח סעיף ל"ז כתב, כל אוכלים ומשקים שהם מאכל בריאים מותר לאוכלן ולשתותן, אעפ"י שהם קשים לקצת בריאים ומוכחא מילתא דלרפואה קעביד. וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאוכלו ולשתותו לרפואה, ודוקא מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק והולך כבריא, אבל אם אין לו שום מיחוש מותר. וכתב בב"י שלבריא מותר בכל אופן ואפילו לא רעב ולא צמא, ע"ש. וא"כ ויטמינים ודאי שמותרים לבריא, שאף אם מוכחא מילתא דלרפואה קעביד, מ"מ לבריא מותר. ונראה שאף להמג"א שכתב שם שאם אוכל לחזק מזגו אסור אפילו לבריא, נראה שויטמינים נחשב כמאכל בריאים, שהרי אנשים בריאים הרגילים לאכול רק דברים טבעיים (טבעונים) אוכלים את זה, ומאכל בריאים שרי בכל אופן, ולכן אף שאוכל אותם כדי לחזק מזגו מותר.

יא. בשו"ע בסימן ש"ו סעיף ז' מבואר שרפואה שאין בה ממש, כגון שאין בה משקה או מאכל מותרת בשבת, והטעם בזה כתבו האחרונים, וכן הביא

לבוא לידי חולי ולהסתכן, והוכיח מהגמ' יבמות קי"ד, שאמרו שם סתם תינוק מסוכן הוא אצל חלב, והוכיח שמדובר שם שיש דברים אחרים להאכילו, דאל"כ יהא מותר אף בנבלות וטריפות, ושם מוכח שיתנו לו חלב ולא נבלות וטריפות, ע"ש. ונראה שאין זה אלא בזמנם שתינוק מסוכן אצל חלב, ומשום שאפשר שמאכלים אחרים יזיקו לו, ויכולה להגרם לו על ידם הרעלת קיבה וכדומה, משא"כ בזמננו, שהדבר מצוי היום לתת לתינוק לכתחילה תחליפי חלב וכדומה, ואין בזה שום חשש סכנה. ולכן קשה להתיר אלא במקום שאין תחליף אחר, וכן מותר לומר לנכריה להוציא החלב, משום שכל קטן הרי הוא כחולה שאין בו סכנה, וכמו שכתב הרמ"א שם סעיף י"ז דסתם צורכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי, ולצורך חולה שאין בו סכנה מותר לומר לנכרי לעשות אף מלאכות דאורייתא, וכמבואר בשו"ע שם בסעיף י"ז, ע"ש. ●

ט. מותר לחולה שאין בו סכנה להשתמש בכדורים בשבת, וכמבואר ברמ"א בסימן שכ"ח סעיף ל"ז בשם הב"י שאם נפל למשכב מותר לאכול דברים שאין דרך הבריאים לאכול, ואין צריך לקחת בשינוי. (וע"ש במ"ב בטעם הדבר). אבל במיחוש בעלמא הרי כל רפואה אסורה, וכמ"ש בשו"ע שם בריש הסימן. ומותר לקחת תרופות כדי למנוע מחלה לעתיד, אעפ"י שכעת אינו חולה, וכעין מש"כ ברמב"ם בפרק כ"ב מהלכות שבת הלכה ז' שמותר לקחת רפואה כדי שלא יבוא לידי חולי, ע"ש. וכן יש להתיר במקום שההפסקה תבטל את תועלת הכדורים ששתה קודם. וכן הלוקח כדורי אנטיביוטיקה, כיון שבא למנוע